

BUYUK KO'NIYA ASOSCHISI QILICH ARSLON HOKIMYATI

Rahimjonov Fayozbek Mirkomil o'g'li

Farg'ona davlat universiteti talabasi

rahimovfayozbek08@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Saljuqiy turklarga qarindosh bo'lgan, Kichik Osiyo hududida joylashgan Anadolini egallab Ko'niya sultonligiga asos slogan shaxs, Qilich Arslonning hokimiyat tepasiga kelishi, aloqalari, olib borgan siyosati, e'tiborga sazovor qilgan ishlari xorijiy adabiyotlar tahlilida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Anadoli, Saljuqiylar, Ko'niya, Kichik Osiyo, salib yurishlari.

ABSTRACT

In this article, the arrival of Qilich Arslan, a person related to the Seljuk Turks, who occupied Anatolia in Asia Minor and laid the foundation for the Sultanate of Konya, the rise to power, his connections, his policies, and noteworthy works are considered in the analysis of foreign literature.

Key words: Anatolia, Seljuks, Konya, Asia Minor, crusades.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Hozirgi globallashgan zamonda tarixning turli masalalarini o'rganish ustuvor masala sifatida talqin qilinmoqda, xususan tarixiy tajribalarning keng miqiyosda bilish, ulardan kerakli xulosalarni chiqarilishi esa o'z navbatida ushbu soha vakillari uchun eng kerakli unsur hisoblanadi. Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev: "Milliy ma'naviyatimizni rivojlantirish, uni xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz hayotiga singdirishda ijtimoiy-gumanitar fanlarning ahamiyati juda katta. Afsus, bu fanlar rivoji zamondan ortda qolmoqda. Xususan, biz uchun nihoyatda dolzarb bo'lgan tarix fani ham bundan mustasno emas. Tarixga oid ilmiy tadqiqot ishlari asosan bayonchilik, publitsistik usulda olib borilmoqda. Natijada, olis va yaqin o'tmishimizdagi ko'pgina voqealar mohiyati, ularni yuzaga keltirgan omillar va tarixiy qonuniyatlar ochilmasdan qolmoqda" – deb ta'kidlaydi[1:464]. Darhaqiqat jahon tarixida yuz bergan jarayonlar va ularning insoniyat hayotiga qilgan ta'sirlarini chuqur anglash hamda xulosa chiqara bilish tarixchi uchun kerakli unsurdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / METHODS)

Ushbu ilmiy ishimiz doirasida biz Xorijiy adabiyotlarning ayrim asarlaridan foydalangan holda mavzuyimizning mohiyatini ochib berishga harakat qilamiz hamda ish doirasida asosan o'zbek o'quvchilari uchun holisona fikrlarimizni taqdim etib boramiz. Mavzuning mohiyatini ochishda asosan Oxford University press nashri tomonidan tavsiya etilgan mavzuga oid adabiyotlardan foydalanamiz.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

Salibchilar bilan bo'lgan janglardan so'ng Qilij Arslon yangi siyosat belgilab, Vizantiya imperatori bilan shartnoma tuzib, o'z yerlarini kengaytirishni o'ylaydi. U buyuk saljuqiylar hukmronligi ostida bo'lgan sharq va janubdagi turkiy davlatlarni o'z hukmronligi ostiga olishni maqsad qilgan. Ular orasida Amidni boshqargan Yinol o'g'li Ibrohim, Siirtni boshqargan Qizil Arslon, Ahlatni boshqargan So'kmen, Harputni boshqargan Chubuko'g'lu, Meyyafarikinni boshqargan [2:15].

Ziyo ad-Din, Sivas, Amasiya va Tokatni boshqargan Danishmendlar; va xususan, Rum Saljuqiylar sultonligi va Danishmendlar bo'lgan bu ikki turkiy davlat azaldan raqib bo'lib kelgan. Ular faqat 1101-yilgi salib yurishi paytida ittifoq tuzdilar va salibchilarga qarshi kurashdilar, ammo eski dushmanlik va raqobat o'sha yurish tugaganidan keyin ham to'xtovsiz davom etdi.

Darhaqiqat, 1102-yil sentabrida Danishmendid Gumushtegin tomonidan Melitenning (Zamonaviy Malatya) qo'lga olinishi har ikki tomon uchun ham davom etayotgan sharoitni og'irlashtirdi, chunki Qilij Arslon uzoq vaqtdan beri Melitenlik arman Gabriel boshqargan shaharni qo'lga kiritish uchun kurash olib bordi va hatto bu shaharni qo'lga kiritdi. Melitenni qamal qilish paytida birinchi salib yurishining birinchi qo'shinlarining imkoniyatlarini e'tiborsiz qoldirgani uchun Nikeyani yo'qotish.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

Endi Gumushtegin tomonidan Melitenning qo'lga olinishi uning uchun mutlaqo nomaqbul bo'lib tuyuldi. Shuning uchun Sulton Danishmendidlarining kengayishini oldini olishga qaror qildi. Biroq, bundan oldin u Antioxiyaning salibchilar knyazligiga yurish haqida o'ylagan, chunki Antioxiya shahzodasi Bogemond ilgari Gumushtegin tomonidan Niksarda asir olingan va qamoqqa olingan edi. Shuning uchun Sulton uning yo'qligidan foydalanib qolish niyatida 1103-yilda Antioxiya tomon yo'l oldi [3:16].

Bu yo'lda Halablik Saljuqiy Malik Ridvon unga dalda berdi. Darhaqiqat, Ridvan, keyinchalik Bogemond o'rniga Antioxiyani boshqargan Tancred tomonidan tahdid qilinib, salibchilarni ayniqsa Shimoliy Suriya mintaqasi va imperiyaning Chukurovaga hujum qilishga chaqirdi. Qilij Arslon Antioxiya yurishi chog'ida Marashga yetib kelganida, qo'shini ehtiyojlarini qondirish uchun savdogarlardan ruxsat so'rab Halabga

elchilar yuboradi. Sultonning hududda bo‘lishi va uning Antioxiyaga yurishi haqidagi xabarlar xalq orasida katta quvonchga sabab bo‘ldi. Biroq, Antioxiyadagi bu yurish muvaffaqiyatli yakunlanmadi, chunki Gumushtegin keyin Bogemondni 100 ming dinorga qo‘yib yubordi, natijada kompaniya to‘liq bo‘lib qoldi. Gumushteginning bunday harakatlaridan qattiq g‘azablangan Sulton Gumushteginni jazolash uchun qaytib keldi va uni o‘z oldiga qo‘yishga majbur qildi. Ibn al-Asir Gumushteginni shahzoda Bogemondning turkiy va islom olamiga qilgan hujumlari va qasos olgani uchun musulmonlarni qirg‘in qilish uchun javobgar deb hisobladi. ozod qildi va Gumushteginning shu paytgacha qilgan barcha xayrli ishlari musulmonlar boshiga tushgan falokat tufayli inkor etilganini aytdi. 1104-yilda Gumushtegin vafot etgach, Qilij Arslon 1106-yilda Melitenni qo‘lga kiritdi. [4:120].

Shunday qilib, u Danishmendlar ta’sirini yo‘q qilishga muvaffaq bo‘ldi va o‘z chegaralarini sharqqa kengaytirdi. Keyin janubi-sharqqa qarab yurmoqchi bo‘lib, 1106-yilda Edessani qamal qildi. Bu orada Halab hokimi Cho‘kurmishning Harrondagi odamlari uni o‘sha yerga taklif qilib, shaharni unga topshirmoqchi ekanliklarini aytishdi.

Qilij Arslon 1107-yil iyul oyida Chavli bilan jang qilgan jangda, Qilij Arslon yigitlari tomonidan tashlab ketilgani uchun asirga tushib qolmaslik uchun otiga minib Habur daryosidan o‘tmoqchi bo‘lganida juda yoshligida halok bo‘ldi. Uning jasadi Haburning Shemsaniyye qishlog‘i yaqinida topilib, keyin Meyyafarikinga ko‘chirilib, o‘sha erda dafn etilgan. Hatto masihiylar ham uning o‘limidan ta’sirlanib, chuqur qayg‘urdilar. Edessalik Matto uni juda yaxshi inson deb atagan, bu nasroniylar uning uchun motam tutganliklarini ko‘rsatgan bo‘lsa, Abul Faraj esa o‘zining adolatli hukumatini tilga olib, Mosulni qo‘lga kiritgandan so‘ng, “kim birovni haqorat qilgan bo‘lsa”, deb buyruq berganini aytadi. o‘limga hukm qilinadi”. Ibn al-Asir Mosulni olganida, u odamlar to‘lashga qodir bo‘lmagan [5:19].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Sulton Qilij Arslon I Anadoluni zabt etgan va Rum Saljuqiylar sultonligi asoschisi Sulaymonshohning o‘g‘li edi. U tarqatib yuborilgan turk ittifoqini qayta tiklash, Vizantiya imperiyasiga qarshi kuchliroq pozitsiyani egallash va o‘z yerlarini kengaytirish borasidagi sa’y-harakatlari bilan e’tirof etilgan. Uning turklarni Anadoludan quvib chiqarish uchun 1096-yildan boshlab yurish qilgan salibchilar qo‘shinlariga qarshi kurashi ajoyib qahramonlik edi. Muhim tafsilot sifatida u salibchilarga qarshi chiqqan birinchi turk yetakchisi ham edi. Qilij Arslonning salibchilar bilan birinchi to‘qnashuvi Per L’Hermit boshchiligidagi xalq salib yurishiga qarshi bo‘lib, birinchi salib yurishining asosiy qo‘shinlari uchun debochadir. 1096-yil iyul oyi oxiri yoki avgust oyining boshlarida Konstantinopolga yetib kelgan armiya 1096-yil 6-avgustda Bosfor bo‘g‘ozidan o‘tib, 1096-yil kuzida Yalova yaqinidagi

Kibotos (Civetot) harbiy qarorgohiga yetib keldi, bu ularning Saljuqiylar chegaralariga yaqin kelganligini ko'rsatdi. Rum sultonligi. Sentyabr oyidan boshlab salibchilar turklar yerlariga butunlay kirib, Rum sultonligining poytaxti Nikea va uning atrofida bosqinlar uyushtirdilar. Bu Qilij Arslon salibchilar haqida birinchi marta bilib oldi. U ularga qarshi qo'shin yubordi, lekin ular muvaffaqiyatsizlikka uchradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Mirziyoyev, Sh.M.(2021). Yangi O'zbekiston strategiyasi. O'zbekiston.
2. Nicolle D. Nicopolis 1396: The Last Crusade. – Osprey Publishing, 1999.
3. Thomas S. Asbridge The Crusades. – L.: London publishing, 2010. – P. 27.
4. Küçüksipahioğlu. "Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı". – Turkince, 2012.
5. Adle C., Palat M.K., Anara.T. History of civilization of Central Asia / Vol. VI. Towards of cotemporary period: from the mid-nineteenth to the end of the twentieth century. UNESCO publishing, 2005.
6. Adle C., Habib I. History of civilization of Central Asia/ Vol. V. Development in contrast: from sixteenth to mid-nineteenth century. UNESCO publishing, 2003.
7. Bosworth C.E., M.S. Asimov. History of civilization of Central Asia/ Vol. IV. The age of achievement: A.D. 750 to the end of fifteenth of century. UNESCO publishing, 2000.